

Rumeli Kaybının Namık Kemal'in Şiir ve Piyeslerine Yansımaları

Murat TAN*

Öz

Rumeli toprakları, Osmanlı Devleti'nin varlığını sürdürmesi açısından hayati derecede öneme sahiptir. Rumeli'nin kaybı Osmanlı'nın da yıkılacağıın işareti olarak algılanmaktaydı. Nitekim Rumeli'de toprak kayıplarının artması bu yöndeki kaygıları artırmakta ve insanları özellikle aydınları çözüm arayışına itmekteydi. Namık Kemal, bir Osmanlı şairi, yazarı ve aydını olarak vatan konusundaki hassasiyetini yüksek sesle dile getirmiş ve görüşleri ona "vatan ve hürriyet şairi" unvanını verdirmiştir. Bu çalışmanın amacı Rumeli kaybının Namık Kemal'in şiir ve piyeslerine nasıl aksettığını ortaya koymak ve değerlendirmektir. Bu bağlamda Namık Kemal'in yazdığı şiir ve piyeslerden konuyla doğrudan ilgili olan "Lazımsa", "Murabba", "Vaveyla", "Vatan Mersiyesi", "Bir Muhacir Kızın İstimdadı" manzumeleri ve *Vatan yahut Silistre* piyesi inceleme konusu yapılmıştır. İncelemede Rumeli kaybının beslediği vatan fikrine yer verilmiş ve bu fikir zemininde eserler tek tek ele alınmıştır. Vatanın hazin hâli incelenen bütün eserlerin ortak hususiyeti olması yanında her eserin farklılık arz eden tarafları da bulunmaktadır. Namık Kemal, "Lazımsa" gazelinde vatanın daha fazla toprak kaybetmemesi için fedakârlık gösterecek ve vatani duyguları sahiplenecek yeni vatansever insan tipinin çerçevesini çizer. "Murabba"da, zor durumda kalan vatanın sesini duyurmaya çalışır. "Vaveyla"da halk üzerinde derin tesir uyandırabilecek duygusal durumlara yer verir. "Vatan Mersiyesi"nde insanları, yüz yıldır devam eden toprak kaybının sebepleri üzerinde düşünmeye ve harekete geçirmeye çağırır. "Bir Muhacir Kızın İstimdadı" başlıklı şiirde vatanın düşman işgaline uğramasının elim bir neticesini gözler önüne serer. Şiirlerde ifade edilen vatani görüşler Vatan yahut Silistre piyesinde, Silistre'de gerçekleşen vatan savunması üzerinden daha geniş halk kitlelerine ulaştırılır. Rumeli'de toprak kayıplarıyla sonuçlanan olayların Namık Kemal'e yazdırdığı bu eserler vatan uğrunda çok yönlü bir mücadeleye duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Namık Kemal, Rumeli kaybı, Vatan, Namık Kemal'in şiirleri, Vatan yahut Silistre.

* Dr., Marmara Üniversitesi, Türk Dili Bölüm Başkanlığı, İstanbul, Türkiye.
Elmek: murataan@hotmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-0158-7010>.

Geliş Tarihi / Received Date: 02.07.2022
Kabul Tarihi / Accepted Date: 20.09.2022

DOI: 10.30767/diledeara.1171614

The Reflections of the Loss of Rumeli on Namık Kemal's Poetry and Play

Abstract

Rumelian lands are of vital importance for the survival of the Ottoman Empire. The loss of Rumelia was perceived as a sign of the collapse of the Ottoman Empire. As a matter of fact, the continuation of land losses in Rumeli increased the concerns in this direction and pushed people, especially intellectuals, to seek solutions. Namık Kemal; As an Ottoman poet, writer and intellectual, he loudly expressed his sensitivity to the homeland and his views earned him the title of "poet of homeland and freedom". The aim of this study is to reveal and evaluate how the loss of Rumelia is reflected in Namık Kemal's poetry and plays. In this context, poems and plays written by Namık Kemal, "Lazımsa", "Murabba", "Vaveyla", "Vatan Mersiyesi", "Bir Muhacir Kızın İstimdâdı" and the play *Vatan yahut Silistre*, which are directly related to the subject, were examined. In the study, the idea of homeland, which was nourished by the loss of Rumelia, was included and the works were discussed one by one on the basis of this idea. While the terrible situation of the homeland is the common feature of all the works examined, there are also different aspects of each work. Namık Kemal, in his poem "Necessary", draws the framework of a new type of patriotic person who will make sacrifices and embrace patriotic feelings so that the homeland does not lose more land. In "Murabba", he tries to make the voice of the homeland heard. In "Vaveyla", he includes sensitive situations that can have a deep impact on the public. In his "Vatan Mersiyesi", he invites people to think and act on the reasons for the loss of land that has been going on for a century. In the poem titled "Bir Muhacir Kızın İstimdâdı", he reveals the sad result of the enemy occupation of the homeland. The patriotic views expressed in the poems are conveyed to wider masses of people through the defense of the homeland in Silistre in *Vatan yahut Silistre*. These works, which were written by Namık Kemal after the wars that resulted in the loss of territory in Rumeli, reveal the need for a multi-faceted struggle for the sake of the homeland.

Keywords: Namık Kemal, Rumelian Loss, homeland idea, Namık Kemal's Poems, Vatan yahut Silistre.

Extended Summary

Rumelian lands are of vital importance for the survival of the Ottoman Empire. The loss of Rumelia was perceived as a sign that the Ottoman Empire would also collapse. As a matter of fact, the increase in land losses in Rumeli increased the concerns in this direction and pushed people, especially intellectuals, to seek solutions. The aim of this study is to reveal and evaluate how the loss of Rumelia is reflected in Namık Kemal's poetry and plays. Namık Kemal is an artist who is sensitive about the homeland, known for his views on this subject, and given the title of "poet of homeland and freedom" because of his views. It is aimed to reveal how the gradual loss of Rumelia, which is a part of the homeland, over the centuries had an effect on his works and what he tried to do about the loss of land through them. The questions to be answered within the scope of this study are as follows: Where is Rumelia and what is its importance? What are the current reasons for Namık Kemal's idea of homeland? Is there a relationship between the loss of Rumelia and the idea of homeland? What are the poems and plays that reflect the loss of Rumelia? For what actual reasons were these works written? Does Namık Kemal offer any solutions, precautions and advice regarding the loss of Rumelia in his works? On the basis of these questions, the subject has been tried to be discussed and the answers to the questions have been tried to be given. It has been determined which of Namık Kemal's poems and plays reflect the loss of Rumelia. It has been researched whether the works have been dealt with before in this subject. No study has been identified for all of Namık Kemal's works on the loss of Rumelia. In Mehmet Güneş's "Rumeli'nin Kaybının Türk Şiirindeki Akisleri" article, it has been determined that the poem "Bir Muhacir Kızın İstimdadı" is handled in this context. Bahanur Garan's *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türk Şiirinde Balkanlar* and Nurcan Uçar's *1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi'nin Türk Edebiyatındaki Akisleri* named studies are indirectly related to the subject. Ahmet Hamdi Tanpınar's *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Mehmet Kaplan's *Namık Kemal Hayatı ve Eserleri* and Şiir Tahlilleri, İnci Enginün's *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları* named books, which have works on both the patriotic views and poems and plays of Namık Kemal, were scanned. The loss of Rumelia is also within the scope of the study of history. Therefore, in order to better understand the issues mentioned in the works, historical sources were also consulted where deemed necessary. In particular, the relevant articles of the *TDV İslam Ansiklopedisi*, resources related to Rumelia in Ottoman History, and resources related to

the developments after the wars that led to the loss of Rumeli were consulted. The text analysis method was used in the study. After the works of Namık Kemal to be examined were determined, the text prints in Latin letters were reached and the examination was made according to these texts. Each work was handled separately and in this way, it was aimed to preserve the difference in approach between the works. Within the framework of the research questions, the relevant historical sources were reached, and the historical ground behind the loss of Rumeli, which was reflected in Namık Kemal's poems and plays, was tried to be clarified with the information obtained from the sources. It has been learned that the lands that are meant by Rumelia are the lands in the European continent of the Ottoman Empire and that Rumeli is an administrative word used for these lands. After the introductory information about Rumelia, the effect of the loss of Rumeli on the formation of Namık Kemal's idea of homeland and the reflection of the idea of homeland on the author's poetry and plays are included. In addition, the following issues are included as the actual reasons for the idea of homeland: Namık Kemal's family had a Rumelian background, Greece's recent independence, revolts in Crete in September 1866, and unrest among minorities in the Balkans. In the analysis section, the poems "Lazımsa", "Murabba", "Vaveyla", "Vatan Mersiyesi", "Bir Muhacir Kızın İstimdadı" and the play *Vatan yahut Silistre*, which are directly related to the loss of Rumelia by Namık Kemal, have been examined. Almost all of the poems examined were written after the terrible developments that took place after the 93 War. The play *Vatan yahut Silistre* was written in 1973 under the influence of the unrest in Rumelia for a while. In each of his works examined, Namık Kemal puts forward the idea that people should work with great devotion so that the country in a difficult situation does not get worse. He even puts forward the idea of giving his life when necessary as a solution without hesitation, as his grandfathers did in the past. In addition to this, other important points in the works examined are as follows: In her poem "Lazımsa", he draws the framework of the new patriotic type of people who will make sacrifices and embrace the patriotic feelings so that the homeland does not lose more land. In "Murabba", he tries to make the voice of the homeland heard. In "Vaveyla", he includes sensitive situations that can have a deep impact on the public. In "Vatan Mersiyesi", he invites people to think and act on the causes of the loss of land that has been going on for a century. In the poem titled "Bir Muhacir Kızın İstimdadı", he reveals the terrible result of the enemy occupation of the homeland. The patriotic views expressed in the poems are conveyed to wider masses of people through the defense of the homeland in *Silistre* in *Vatan yahut Silistre*. These works, which were written by Namık Kemal after the wars that resulted in the loss of territory in Rumeli, reveal the need for a multi-faceted struggle for the sake of the homeland.

Giriş

Rumeli kelimesinin kökeni, Bizanslıların kendilerini ifade etmek amacıyla kullandıkları Romaioi ve Romania kelimelerine dayanır. (İnalçık, 2008: 232) Osmanlı Devleti'nde Rumeli (Rum ili), Avrupa kıtasında yer alan ülke toprakları için kullanılan idarî bir kelimedir. (İpşirli 2007: 504) Osmanlının idarî teşkilatlanmasında Rumeli bölgesi, beylerbeylik olarak yer almıştır. (Göyünç, 1999: 82-83) Vilâyat-ı Umimiye Nizamnameleriyle kurulan eyaletlerin ismi olarak tercih edilen Rumeli'nin sınırları tarih içinde sık sık değişiklik göstermiştir. 1864 yılında yapılan son değişiklikle eyalet ismi olarak kullanımına sona verilmiştir. (Gençoğlu, 2011: 35) Ancak Rumeli ifadesi halk arasında yüzyılların getirdiği bir alışkanlıkla Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra da Avrupa kıtasında kalan topraklar için kullanılmaya devam etmiştir.

Osmanlının Batı karşısında yüzyıllar içinde zayıf düşmesi Rumeli'de toprak kayıplarını beraberinde getirmiştir. İlk büyük toprak kaybı 1699 yılında, Kutsal İttifak'a (Avusturya, Venedik, Lehistan ve Rusya) karşı başarısız olduktan sonra imzalanan Karlofça Antlaşmasıyla yaşanmıştır. (Uzunçarşılı, 2003: 585-595) Bu durum büyük bir sarsıntıya yol açmıştır. Avusturya-Venedik ile yapılan savaşlarda başarısızlık devam edince 1718'de Pasarofça Antlaşması imzalanır. (Özcan, 2007: 177) Bu antlaşmayla toprak kayıplarının çok daha büyük olması durumun vahametinin anlaşılmasına ve ciddi önlemler alınmasına vesile olur. Osmanlı Devleti'nde ıslahatlar olarak bilinen değişim ve dönüşüm girişimleri bu tarihî zeminde başlar. Ancak ıslahat girişimleri yeterince planlanıp sistemleştirilmediği için devletin zayıflamasını ve toprak kayıplarını durduramaz. 18. ve 19. yüzyılda Rumeli'de, savaşların ve isyanların baş gösterdiği, istikrarsızlığın hâkim olduğu ve nüfus hareketlerinin yaşandığı yüz yıllar olur. Bu sürecin devamında 20. yüzyılın birinci çeyreğinde Osmanlı topraklarında Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve sonrasında Anadol'unun işgaliyle başlayan savaşlar döneminde pek çok toprak kaybedilmiştir. Bu toprak kaybı sürecinde Rumeli'nin bugün Türkiye sınırları içinde kalan kısmı dışında tamamı kaybedilmiştir.

Görüldüğü gibi Rumeli'nin Osmanlı Devleti'nde kaybedilmesi süreci bir anda gerçekleşmemiş, gövdeden parça parça koparılan et gibi yüzyıllar içinde hem acı çektirmiş hem de bir travmaya dönüşmüştür. Bu travmanın sarsıntıları 1980'lerde Rumeli bölgesinden Türkiye'ye göç hareketine kadar devam etmiştir.¹

Bahsedilen travma gazeteci, sanatçı ve yazarların dikkatinden kaçmamış ve çok farklı cepheleriyle onu yazı, sanat ve eserlerinin bir parçası hâline getirmişlerdir. Özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra gazete başta olmak üzere basın-yayın alanındaki ilerlemeler, savaşların yaşandığı cephelerdeki ve isyan bölgelerindeki son gelişmelerin kısa sürede halk tarafından bilinmesine yardımcı oldu. Gazetelerin sayfalarını birer araç olarak kullanan dönemin birçok şair ve yazarı, eserleriyle halkı bilgilendirmeye ve yönlendirmeye çalışmıştır. Bu bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyeti sadece gazete üzerinden yürütülmemiş aynı zamanda yayınevlerinin yayınladığı kitap broşür, ilan vb. aracı aracılığıyla ve tiyatro faaliyetleriyle de gerçekleştirilmiştir. Osmanlı'nın Rumeli'de toprak kaybetme sürecinde yaşanan hadiseler edebî eserlerin ve pek çok bilimsel çalışmanın da konusu olmuştur. Bu bağlamda Türk Edebiyatı alanında konuyla ilgili pek çok şiir, hikâye, roman ve piyesin yanında birçok tez çalışması, bilimsel makale ve kitap hazırlanmıştır.

Rumeli'de daha önce kaybedilmiş topraklar ve azınlıklar arasında başlayan huzursuzluklar ve bunun ileride sebep olacağı muhtemel yeni kayıplar, Namık Kemal'in eserlerine yoğun bir şekilde yansımış bu konudur. *Vatan yahut Silistre* piyesinin yanı sıra birçok manzumede bu konu farklı yönleriyle işlenmiştir. Rumeli'nin kaybı Namık Kemal'de vatan fikri ile yakından ilişkilidir. Rumeli kaybının Namık Kemal'de vatan fikrini beslediği ve vatan fikrinin ise Rumeli kaybının eserlerde dile getirilmesine etki ettiğini söylemek gerekir.

1. Namık Kemal'de vatan fikri ve Rumeli

21 Aralık 1840'ta Tekirdağ'da doğan Namık Kemal, 1888'de Midilli'de vefat etmiş ve bir Rumeli toprağı olan Bolayır'da defnedilmiştir. (Bolayır,1930: 78-80) O, Rumeli toraklarında doğmuş, idarecilik yapmış ve ölmüştür. Bu açıdan Rumeli, onun vatan dediği toprakların bir nevi merkezidir.²

1 Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Maral, Fevziye, (2010), Bulgaristan'dan Türkiye'ye 1989 Göçü, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü: (yayınlanmamış yüksek lisans tezi).

2 Namık Kemal'in oğlu Ali Ekrem Bolayır, Ebüzziya Tevfik'ten aktardığına göre Namık Kemal, Gelibolu yakınlarında bulunan Bolayır ilçesinde medfun bulunan ve Rumeli Fatihi olarak bilinen Süleyman Paşa türbesinin yanına gömülmek istemiştir. Bu vasiyeti II. Abdülhamit tarafından kabul görmüştür. Daha sonraları Tevfik Fikret tarafından planı çizilen kabri yeniden yaptırılmıştır. (Bolayır, 1930: 78-80)

Namık Kemal'in eserlerinde Rumeli kaybına bakışta vatan fikrinin etkisi vardır. Aynı zamanda vatan fikrinin oluşmasında da Rumeli'nin kaybedilmesinin tesiri olmuştur. Dolayısıyla konu bağlamında onda vatan fikrini doğuran sebeplerin ve bu fikrin ne olduğunun bilinmesi önem arz etmektedir. Vatan fikri onda bir anda ortaya çıkmamış biręok sebebin bir araya gelmesinin neticesinde oluşmuştur.

Bütün Osmanlıda özellikle Müslüman tebaada geğmişten gelen bir vatan sevgisi vardı. Dolayısıyla Türklerde bu fikrin geğmişi eskilere dayanmakta ve gerek idarecilerde gerekse halkta Osmanlıdan evveline hatta İslam'ın kabulü öncesine kadar giden toprak merkezli bir yurt/vatan fikrinin varlığı bilinmektedir. Ancak bu fikir, Fransız İhtilali sonrası Batı'da ortaya çıkan "belli bir ulusun, ortak bir egemen otoritenin yetki alanıyla belirlenmiş ortak bir toprak sahipliği" (Büyükarman, 2008: 128) anlamında değildir. Batı'da gelişen bu düşüncenin en önemli hususu anavatan fikridir. Ancak "Cihangir bir devlet olarak tarih sahnesine çıkmış olan Osmanlı Devleti'nde diğer imparatorluklarda gördüğümüz gibi bir anavatan fikri yoktur. Bundan dolaydır ki aldıkları toprakları vatan toprakları olarak görmüşler ve idareleri altında bulunan her yere eşit, hatta yeni aldıkları yerlere biraz daha fazla itina göstermişlerdir." (Enginün, 1991: 20) Anavatan fikrinin henüz oluşmadığı bir dönemde Namık Kemal, vatan fikrinin içeriğini Batılı anlama yaklaştırmış ve öncesine göre daha coşkun ve hissî seviyeye yükseltmiştir. Bu yeni durumun tespiti mahiyetinde Ömer Faruk Akün, daha önce bazı vatanî şiir örnekleri olsa da "vatan, millet, hürriyet kavramlarını bir heyecan konusu hâline getirip en tesirli şekilde topluma mal eden ilk şair" in (Akün, 2006: 371) Namık olduğunu söyler. Namık Kemal'i bu konuma yükselten pek çok sebep bulunmaktadır. Bu sebeplere bakıldığında son iki yüz yılda Osmanlı'nın toprak kaybının önlenememesi, ailesinin Rumeli toprağı olan Mora geğmişinin olması, Yunanistan'ın yakın zamanda bağımsızlığını ilân etmesi, 1866 Eylül'ünde Girit'te isyanların baş göstermesi, Balkanlarda azınlıklarda huzursuzluklar görölmesi ve görev gereği biręok şehirde idarecilik yapan büyükbabası Abdülâtilif Paşa'yla birlikte gitmesinin kendisine vatanın içinde bulunduğu durumunu göstermesi ön plana çıkar.

Biręok vesileyle vatan konusunda görüşler ileri süren Namık Kemal, konuyu en kapsamlı şekilde *İbret* gazetesinde yayımlanan "Vatan" başlıklı makalesinde (Namık Kemal, 22 Muharrem 1290/23 Mart 1873) ele alır. Namık Kemal'e "vatan ve hürriyet şairi" dedirtecek görüşlerin esası bu yazıda yer almaktadır. Namık Kemal bu makalede vatan kavramına öncesinde örneği görölmeyen geniş bir yo-

rum getirmiş ve gelecek nesillere üzerinde yürüyecekleri bir zemin hazırlamıştır. Makalede vatan fikri farklı açılardan ele alınsa da amaç olarak vatanın varlığını ve birliğini sağlamak düşüncesi vardır. Bunun gerçekleşmesi, devleti oluşturan birçok farklı unsur arasında düşüncede birliğin sağlanmasına ve vatandaşlar arasında ilişkilerin güçlendirilmesine bağlanır. “Zira temin-i istikbâlin mevkûfû'n-aleyhi olan teşyîd-i revâbıt ve ittiâd-ı efkâr mücerred maarif sayesinde vücûda gelebilir.” (Kocakaplan, 2009: 132)

Namık Kemal, makalede vatani soyut bir kavram olarak anlatmak yerine onu herkesin kendi hayatında izler bulabileceği somut gerçekliklere dayandırır. “... vatan öyle bir galibin şemşiri veya bir kâtibin kalemiyle çizilen mevhum hatlardan ibaret değil, millet, hürriyet, menfaat, uhuvvet, tasarruf, hakimiyet, ecdada hürmet, aileye muhabbet, yâd-ı şebabet gibi birçok hissiyât-ı ulviyyenin içtima'ından hâsıl olmuş bir fikr-i mukaddestir.” (Kocakaplan, 2009: 127) Vatan sevgisinin tüm dünya milletleri arasında diğer faziletlere göre daha üstün bir fazilet olduğunu söyler: “... her dinde, her millette, her terbiyede, her medeniyette hubb-ı vatan en büyük faziletlerden, en mukaddes vazifelerdendir.” (Kocakaplan, 2009: 127)

Namık Kemal, aynı yazıda, vatan sevgisinin öneminden bahseder ve bu sevgiden mahrum olan milletlerin, kısa zaman içinde vatanını başka milletlerin istilası altında gördüğünü ifade ederek uyarıda bulunur: “Bir millet vatan muhabbetinden tecrid-i nefis eder ise çok zaman geçmez, elbette vatanını o muhabbetle me'lûf olanların râyet-i istilâsı altında görür.” (Kocakaplan, 2009: 128)

Hâlihazırda vatan olarak üzerinde yaşadıkları toprakların kolay bir şekilde elde edilmediğini hatırlatan Kemal, geçmişte bu toprakları elde etmek ve elde tutmak için insanların en değerli varlık olan canını verdiğini söyler: “Biz, oturduğumuz yerlerin her taşı için bir cevher-i can (kıymetli can) verdik. Her avuç toprağı, nazarımızda o yola fedâ olmuş bir kahramanın yadigâr-ı vücududur (vücudunun hediyesidir).” (Kocakaplan, 2009: 128) Vatan için yapılan fedakârlığın büyüklüğünü bu şekilde ortaya koyan Namık Kemal, günümüzde de bunun aynen devam ettiğini/etmesi gerektiğini şöyle dile getirir: “Vatan bize kılıcımızın ekmeğidir. Daima kendimize mahsus, kendimize münhasır biliriz. Daima nefsimizden ziyade sever, nefsimizi uğruna feda ederiz.” (Kocakaplan, 2009: 128)

Namık Kemal, yazının devamında başka devletlerin beka için karşı karşıya bulunduğu tehlikeleri ifade ettikten sonra Osmanlı Devleti için farklı din ve un-

surlardan oluşan yapının devamlılık açısından bir korku kaynağı olduğunu belirtir: “Biz ise ebnâ-yı vatan arasında mevcûd olan cins ve mezhep ihtilâfının ileride vatanca bir inhilâl-i külliyyi mücib olabilmesi vâhimesinde bulunuruz.” (Kocakaplan, 2009: 129) Devletin yıkılmasına yol açma riskini taşıyan bu iki sebep aynı zamanda doğru yönlendirildiğinde ilerlemeyi de sağlayacak potansiyele sahiptir. Bahsedilen farklılıklardan bir kısmının daha önce sıkıntıya sebep olduğunu şark meselesi ve Girit isyanıyla örneklendirir. Farklılıkların kalkınmada itici güç olarak kullanılabilme potansiyelini kapsamlı bir şekilde ortaya koyan Namık Kemal, bu yöndeki ümidinin kuvvetli olduğunu ifade eder.

2. Namık Kemal’in şiir ve tiyatrolarında Rumeli kaybı

Osmanlı Devleti’nin Rumeli’deki toprak kayıpları, Namık Kemal zamanında başlamış yeni bir hadise değildir. Namık Kemal, dünyaya gelmeden yaklaşık bir asır önce başlayan bir süreçtir. Toprak kayıplarının bir kısmını tarihten öğrenen Namık Kemal bir kısmına da hayatında şahitlik etmiştir. Kırım Savaşı ve özellikle Doksanüç Harbi sonrası yaşanan kayıplara çok üzülür. Onun eserlerinde Doksanüç Harbi’ne kadar olan toprak kayıplarının ve halkın yaşadığı dramın büyük tesiri vardır. “Namık Kemâl yakından takip ettiği 93 Harbi yıkımı karşısında hissiyatını kaleme aldığı manzumelerle dile getirir.” (Uçak, 1997: 483) “Türk-Rus savaşının talihsiz seyri ve meş’um neticeleri Nâmık Kemal için Midilli’de hayatının büyük ıstıraplarından biri oldu. Doksanüç Harbi’nin felâketleri ona “Vâveylâ”, “Murabba”, “Bir Muhacir Kızının İstimdadı”nın yanı sıra “Lâzımsa” redifli gazeli gibi en meşhur vatanî şiirlerini yazdırdı.” (Akün, 2006: 370) Bunların yanı sıra Midilli’ye yazdığı “Vatan Mersiyesi” şiirinde Rumeli’nin kaybına dair görüşlerini en yüksek perdede ifade etmiştir. Namık Kemal’ “Hürriyet Kasidesi” şiiri başta olmak üzere “Hilâl-i Osmanî” ve “Vatan Şarkısı” gibi daha birçok şiirinde vatan ile ilgili görüşlere yer verir. Bunlar yukarıda isimleri anılan şiirlerle benzerlikler göstermektedir. Namık Kemal’in manzumelerinin yanı sıra *Vatan yahut Silistre*, *Gülñihal*, *Akif Bey*, *Zavallı Çocuk*, *Kara Bela*, *Celâleddin Harzemşah* piyesleri de bulunmaktadır. Bunlar içinde Rumeli’nin kaybıyla ilgili tek piyesi *Vatan yahut Silistre*’dir.

2.1. Lazımsa: Namık Kemal, Doksanüç Harbi’nin kendisine yazdırdığı “Lazımsa” redifli gazelde savaş ve savaşın yaşandığı Rumeli’ye doğrudan yer vermez.

Şiirde; aksiyoner kişilik, gayret, çalışkanlık, hamiyet gibi kahramanlık özellikleri üzerinde yoğun bir şekilde durur. Bunlarla, göğsünü davasına siper eden ve vatani duyguları sahiplenen yeni vatansever insan tipinin çerçevesini çizer:

“Ne minnet intizâr-ı berke ey âhen-ger-i gayret
Benim gönlümden al gel tîğ için pûlâd lâzımsa” (Kocakaplan, 2009: 76)

Bu insan, sembolik bir savaş aleti olan tîğ (kılıç) üretimi için polat kadar güçlü göğsünü (hammadde olarak) ortaya koyar. Bu, tam da Namık Kemal'in vatansever insandan beklediği tavırdır. Bu insan savaşta vatan uğrunda canını seve seve verir. Aynı şiirde yer alan “Tefevvuk-yâb-ı irfân eylemek ahfâdı lâzımdır” dizesinde bu insandan beklenen başka bir savaş da medeniyet yarışında üstün gelme savaşdır.

Görüldüğü gibi “Lazımsa” redifli gazel, yıkılışa doğru giden vatanın, varlığını devam ettirmesi için gayret gösterecek “insan” a dikkati çeken bir şiirdir. Bu şiir, kanun ve hikmetin yanı sıra kendisi üzerinde düşünmesi ve sahip olduğu yeteneklerin farkına varması için insana bir çağrıdır. Aşağıdaki iki beyitte şair, çağdaşlarına bu manada hatırlatma ve uyarıda bulunur:

“Sana senden gelir bir işde ancak dâd lâzımsa
Ümidin kes zaferden gayrdan imdâd lâzımsa

...

Emîn ol haşre sürmez hasret-i erbâb-ı isti'dâd

Biraz sabr eyle dehr-i dündan almak dâd lâzımsa” (Kocakaplan, 2009: 74-76)

Namık Kemal bu şiirde gayret, çalışkanlık ve hamiyet gibi hususlar üzerinde durarak kendisi gibi aksiyoner kişiliğe sahip, bağımsız hareket edebilen ve bir birey olarak kendi kararını verebilen bir insan tipinin inşası yolunda bir girişimde bulunmuştur. “Lazımsa” şiirinde özellikleri ifade edilen bu yeni insan aynı zamanda yaşadığı çağın gereklerinin farkında olan kişidir. Tanzimat Dönemi'nde başlayan yeni insan tipi arayışı ilk önce İbrahim Şinasi'nin şiirlerinde görülür. Şinasi'nin fikir, eser ve faaliyetleriyle yeni bir çehreye bürünmeye başlayan Türk edebiyatında yeni devrin yeni sorunlarıyla başa çıkabilecek insan tipi hakkında Namık Kemal, selefine göre daha kararlı bir duruşla fikirlerini ortaya koyar. Onun kararlılığını ve ne yapmaya çalıştığını Ahmet Hamdi Tanpınar, “ilk defa olarak bütün şarkta esir ordularına hükümlerlik etmenin ve esir sürüsü yetiştirmenin bir

meziyet olmadığını hakiki faziletin müteakabil mesuliyetlerle birbirine bağlanmış fertlerden müteşekkil bir cemiyet uğrunda yaşamak olduğunu söyledi.” (Tanpınar, 2001, 427) şeklinde ifade eder.

Namık Kemal “Lazımsa” şiiriyle hem Rumeli’de başlayan toprak kayıplarına dikkatleri yönlendirmekte hem de yılgınlığa düşen ve yüzyılların yorgunluğunu yaşayan halka potansiyelini hatırlatarak onları tekrar harekete geçirmek istemektedir.

2.2. Murabba: Namık Kemal, dört birimden oluşan “Murabba”da, düşman tarafından işgal edildiği için zor durumda kalan vatanın sesini duyurmaya çalışır. Birinci dörtlükte vatan, eleminden inlemekte ve “Gelin imdâda” diyerek yardım istemektedir. Ancak vatanın sesi yeterince duyulmaz. Namık Kemal, imdat isteyen bu sesin duyulmamasının sebebi olarak beşerî zaafıya işaret eder. Vatan yolunda gayrete engel olan zaafıların üstesinden gelmek için ten kafesini kırmayı teklif eder. Çünkü insana vatan yolunda yakışan husus gayrettir:

“Sıdk ile terk edelim her emeli, her hevesi.

Kıralım hâil ise azmimize ten kafesi.

İnledikçe eleminden vatanın her nefesi,

Gelin imdâda diyor, bak budur Allah sesi.” (Kocakaplan, 2009: 66)

İkinci dörtlükte vatanın inleyen sesinin ne ifade ettiğini açıklayan Namık Kemal’e göre geleceği inşa edecek şey ne fakirlerin ne de büyük kralların işleridir. Gelecekte anılacak ve yaşayacak en önemli husus ancak vatan yolunda sergilenen gayrettir:

“Bize gayret yakışır, merhamet Allah’ındır.

Hükm-i âti ne fakirin ne şehin-şâhındır.

Dinle feryâdını kim terceme-i âhındır;” (Kocakaplan, 2009: 66)

Üçüncü dörtlükte Kemal, hürriyetin önemini ortaya koyar. Bir bülbülün bile hürriyet için kendini mahvetmesi gösteriyor ki insan için hürriyetsiz yaşamak çekilecek dert değildir. Bu yüzden din, devlet ve millet için hiçbir engel tanımadan harekete geçmek gerekir:

“Mahv eder kendini bülbül bile hürriyet için.

Çekilir mi bu belâ âlem-i pür mihnet için?

Din için devlet için cân çekişen millet için

Azme hâ’il mi olurmuş bu çürük ten kafesi!..” (Kocakaplan, 2009: 66)

Dördüncü birimde ise şair, vatan savunmasında zafiyet meydana getiren ve toprak kaybına sebep olan bir husus olarak birlik ruhunun eksik oluşu üzerinde durur. Şiirde geçen “Memleket bitti, yine bitmedi hâlâ sen, ben.” ifadesinde insanlar arasındaki çatışmanın, vatanın bekası önünde ciddi bir engel olduğuna dikkati çeker. “Murabba” şiirinde Namık Kemal, hiç olmazsa Doksanüç Harbi’nde Rumeli topraklarının işgal edildiği sırada, heva ve hevesin bırakılmasını ve vatan için çaba gösterilmesini ister. “Murabba”nın hemen tamamı, beşerî arzuların ve kişisel menfaatlerin din, devlet ve millet için terk edilmesi gerektiği fikrini ortaya koymaktadır.

2.3. Vaveyla: Namık Kemal’in Doksanüç Harbi sonrasında dikkatleri canlı tutmak ve vatan üzerinde yoğunlaştırmak amacıyla yazdığı şiirlerden biri de “Vaveyla”dır. Bu şiir, kanlı kefen giymiş bir sevgili suretinde hayal edilen vatanın çılgılığı/vaveylasıdır:

“Gül değil arkasında kanlı kefen
Sen misin? Sen misin?! Garib vatan!” (Kocakaplan, 2009: 78)

Şiirin ikinci biriminde vatan, kucağında evladı olan ve derisinin her gözenğinde yara bulunan bir anne olarak tasvir edilmektedir. Bu yaralı hâlde bile vatan, evlatlarını korumaya çalışır. Şiirde, vatan evlatları, anne vatanın bu fedakârlığını karşılıksız bırakmaz ve onun için kendilerini feda eder:

“Cisminin her mesâmı yâre iken
Tuttun evlâdını kucağında.
Sen gidersen bizi kalır sanma
Şühedân oldu mevt ile handân
Sağ kalanlar durur mu hiç giryân
Tende yaştan ziyadedir al kan” (Kocakaplan, 2009: 78)

Namık Kemal, zor duruma düşmüş vatanda Müslümanlar için kutsal olan mekânlara yer vererek şiirin tesirini artırmak istemiştir. Bu amaçla vatanı siyaha büründürerek Kabe’ye gönderir. Yas giysileri içindeki vatanın, bir kolunu Ravza-i Nebiye diğerini de Kerbela’da Meşhed’e uzatmasını ve göğsünde yatan şehitleri ortaya saçmasını ister:

“Git vatan! Kâ’be’de siyâha bürün
Bir kolun Ravza-i Nebî’ye uzat

Birini Kerbelâ'da Meşhed'e at

Kâ'inâta o hey'etinle görün!

O temâşâyâ Hakk da âşık olur" (Kocakaplan, 2009: 82)

Sonrasında vatandan, hazin hâlini Allah'a (biraz sitemli biraz da dua ile karışık şekilde) iletmesini ister. "Vaveyla" şiirinin tamamında Namık Kemal'in halk üzerinde derin tesir uyandıracak hassas noktalara yer vermekten kaçınmadığı görülür. Anne, şehit, Kâbe, peygamber gibi duygusal ve dinî açıdan tesiri yüksek argümanları bu kapsamda kullandığını söyleyebiliriz.

2.4. Vatan Mersiyesi: Namık Kemal'in Rumeli ile ilgili yazdığı "manzumeler içerisinde en önemlilerinden biri kendine harp hakkında malumat veren Deli Hikmetle müşterek yazdığı Vatan Mersiyesi'dir." (Uçak, 1997: 483) Düşman işgaline uğrayan Rumeli özelinde vatan için yakılmış olan bu ağıtta her birimin sonunda tekrar eden şu beyit vatanın içinde bulunduğu durumu ifade eder:

"Vatanın bağına düşman dayadı hançerini

Yoğmuş kurtaracak bahtı kara maderini" (Kocakaplan, 2009: 86)

Rumeli topraklarının işgal edilmesi, Namık Kemal'de yerde çan çekişen vatan manzarasını düşündürür. Şair, bir yandan vatanın hazin hâlini gözler önüne sererken bir yandan da onun daha önceki şaşaalı ve güzel zamanlarını hatırlar. Ardından onun kötü hâle düşme sebepleri üzerinde durur. Hemen her fırsatta şiirde, vatanın tekrar eski güzel günlerine dönmesi için yapılması gereken hususlara dikkat çekilir. Şiirde geçen;

"Serilip hâk-ı hakarete vatan can veriyor/ Yetişin son nefesimdir gelin imdada diyor" ve "Gidiyor âhirete âh ederek şanlı vatan" dizeleri vatanın can çekişen hâlini anlatır.

"Bir zaman âlem-i ikbâlde sultan olduk", "Düşünün devr-i zuhûrundaki şanlı demini" ve "İşte can verdi vatan dinine hürriyetine" dizeleri vatanın daha önceki şanlı günlerini ifade eder.

"Ah yaktık şu mübarek vatanın her yerini/ Saçtık eflâke kadar dûdunu âteşlerini", "Vatanın bağına vurduk vatanın taşlarını", "Eyledik kisemize vatanı hep sermaye" ve "Ümmetin cümlesi zâlimlere pâdâş mıdır" ifadelerinde vatanın harap hâle düşmesinin nedenlerine yer verilir. Bunlar genellikle insanların; vatanına zarar veren davranışları, bireysel menfaatlerini ön plana çıkarmaları ve vatan

fikrinden ve sevgisinden yoksun olmalarıdır.

“Kimler iclâlini tekbirini âyin edecek
Kabirde dininin adâsı ne telkin edecek
Şu mübarek vatani kalmadı tekfin edecek” (Kocakaplan, 2009: 92)

...

“Bulunaydı seni bizler gibi üç tane seven
Yüzüne bakmaya da kast edemezdi düşman” (Kocakaplan, 2009: 94)

diyelerinde ise vatana yardım eli uzatacak kimsenin olmaması üzerinde durulur. Bu fikir aynı zamanda şiirde en çok üzerinde durulan düşüncedir. Bu ısrar, gösteriyor ki Namık Kemal, vatan uğrunda fedakârlık gösterecek gayretli ve cesur insan arayışındadır ve henüz vatan fikrine sahip olmayan insanlarda duyarlılık meydana getirmeye çalışmaktadır.

“Vatan Mersiyesi”nde diğer manzumelerden farklı olarak düşman kavramıyla kastedilenin kimler olduğu belirginlik kazanır. Düşman olarak, şiirde Karadağlılar ve “Moskof” isimleri zikredilir. Doksanüç Harbi sırasında Müslüman halka türlü türlü zulümler yapan ve onları göçe zorlayan Karadağ’dan gelen haberler gazeteler ve yakın dostları aracılığıyla sürgünde yaşayan Namık Kemal’e de ulaşmıştır.³ Yaşanan hadiselerden derin üzüntü duyan Kemal, Rus kelimesi yerine tarihsel çağrışımlara da işaret eden “Moskof” kelimesini kullanır. Doksanüç Harbi sırasında Rusların desteğini alan ve Sırbistan ile birlikte hareket eden Karadağ, Osmanlı Devleti’ne karşı isyan eder. Doksanüç Harbi sonunda 1878 yılında toplanan Berlin Kongresi’nde Karadağ’ın bağımsızlığı kabul edilir. (Moacanin, 2001: 385)

Namık Kemal “Vatan Mersiyesi”nde, vatanın içinde bulunduğu durumun bir göstergesi olarak savaş sırasında masum halka yapılan zulüm ve işkencelere yer vermiştir. Karadağlıların, insanları elleri bağlı vaziyetteyken öldürmesi, Rusların hasta ve yaralılara acımasız davranarak “yüz binlerce Müslümanı katletmesi” (Topsakal, 2016 :44) şiirde şu şekilde ifade edilmiştir:

“Hançer-i zulm vurulur mu hiç eli bağlılara
Tepelettin bizi yâ Rab bu Karadağlılara” (Kocakaplan, 2009: 92)

³ Karadağ’da yapılan zulümler sonrasında Müslümanların göç etmek zorunda kalmaları hakkında bkz.: Kolaşinli, Hayri, (2004), “Karadağdan Müslüman Göçleri” Muhacirlerin İzinde, Ankara: Lotus Yayınları.

Namık Kemal’in sürgünde olduğu sırada, kendisine Kolordu Kâtibi ve Encümen-i Şuara şairi Deli Hikmet tarafından savaş hakkında bilgi verilmiştir. (Uçak, 1997: 483)

“Vatan evladına Moskof gibi rahm etmediler

Hastaya bakmadılar, yâreliye gitmediler” (Kocakaplan, 2009: 94)

Namık Kemal, vatanın ve halkın perişan hâlini ortaya koyduktan sonra mersiyenin sonunda “Ya Muhammet! O mübarek yüreğin taş mıdır” diyerek İslam peygamberine sitemde bulunulur. Bu sitem vasıtasıyla toprak kaybının iki yüz yıldır devam etmesinin sebepleri üzerinde insanları düşünmeye ve yaşadıkları vatana karşı fedakârlıkta bulunmaya çağırmaktadır.

2.5. Bir Muhacir Kızın İstimdadı: Bu şiirde Namık Kemal, vatanın düşman işgale uğramasının elim bir neticesini gözler önüne sermektedir. Şiirde, düşman tarafından namusuna el uzatılan muhacir bir kızın mağdur edilmesi dramatik bir şekilde ifade edilmiştir. Namık Kemal, bu durumu vatan ile ilişkili bir şekilde şiirleştirmiş ve bu yolla vatan işgali sırasında halkın yaşadıklarını göz önüne sermeye çalışmıştır.

Şiirde, eteği/namusu düşman tarafından kirletildiği için büyük acılar çeken mazlum kız yaşamak istemez ve etrafındakilerden kendisini öldürmelerini ister:

“İşte şu mazlumun teni.

Bak lekelenmiş dâmeni

İnsan mı sandın düşmeni?

Allah için öldür beni” (Kocakaplan, 2009: 104)

“93 Harbi esnasında harap edilen Rumeli toprakları da genç kızın eteği gibidir.” (Güneş, 2011: 188) Şair, muhacir kızın yaşadığı hadise ile vatanın işgale uğramasının birbirinden farklı şeyler olmadığını ifade etmektedir. Şaire göre her toprak işgali vatanın eteğine sürülmüş kara bir lekedir.

Diğer şiirlerde de vatan ile ilgili hassasiyet oluşturmaya çalışan Namık Kemal’in “Bir Muhacir Kızın İstimdadı”nda düşman ayağının dolaştığı yerlerde yaşanan bir hadiseyi anlatarak durumun geldiği boyutları dramatik bir şekilde ortaya koymaya çalışır. Şairin genç kızın ağzından ifade ettiği;

“Artık çalışma çâreme!
 Düşmenle gel gir âreme
 Bir kurşun at da yâreme,” (Kocakaplan, 2009: 104)

dizeleri Doksanüç Harbi'nde yaşanan dramın tahammül sınırlarını çoktan aştığını ifade eder.

2.6. Vatan yahut Silistre: Namık Kemal'in konusu Rumeli'nin kaybıyla ilgili tek piyesi *Vatan yahut Silistre*'dir. Kırım Savaşı sırasında Rumeli topraklarının müdafaasını anlatan *Vatan yahut Silistre*, manzumelerin aksine daha Doksanüç Harbi yaşanmadan önce yazılmıştır. Piyeste vatan toprağının sembolü olan Silistre, 1388 yılında Çandarlı Ali Paşa tarafından Osmanlı topraklarına katıldıktan bir yıl sonra sancak olarak Rumeli Beylerbeyliğine bağlanmış bir yerdir. (Uzunçarşılı, 1983: 252) Doksanüç Harbi'nden sonra değişen idari düzenlemeyle sancak olmaktan çıkarılmıştır. (Kocakaplan, 2007: 31) Silistre, bugün Bulgaristan'ın Romanya sınırının Dobruca bölgesindeki Tuna kıyısında bulunan bir yerleşim birimidir. Kırım Savaşı sırasında büyük bir Rus kuvveti tarafından kuşatılan Silistre Kalesi, Musa Hulusi Paşa tarafından savunulmuştur. Paşa şehit olmasına rağmen kaleyi teslim alamayan Rusların ağır kayıplar verdiği bu savunma, tarihî kaynaklarda “Silistre Müdafaası” olarak anılır. (Namık Kemal, 2004, 18)

Sahnelendikten sonra büyük heyecan uyandıran *Vatan yahut Silistre*, bir tartışmayı da başlatmış ve piyesin, Victorien Sardou'ya ait *Patrie* isimli eserden alındığına dair görüşler ortaya atılmıştır. Bizzat bu iddialara cevap mahiyetinde yazılar yazan Namık Kemal, *Mecmua-i Ebüzziya*'da yayımlanan bir yazıda şu bilgilere yer verir: “Silistre'nin mevzuu müellifin hayâlatı değildir. Benim yaptığım şey Rumeli'ce Cennetmekan Sultan Mahmud Han zamanındaki Şumnu muhâsarasında naklonulan bir hikâyeyi bir dereceye kadar tevsi için gördüğüm mecburiyet üzerine Kırım muharebesi sırasında vuku bulan Silistre muharebesine nakletmekten ibarettir.” (Kaplan, 1948: 159) Bu ifadeler piyesin dayandığı tarihi zemine ve Rumeli topraklarının işgali dolayısıyla yazıldığına işaret etmesi bakımından önemlidir.

Namık Kemal'e göre halka ulaşma açısından tiyatro diğer edebî türlere göre daha elverişlidir. Bu konudaki görüşlerini en kapsamlı şekilde “Tiyatro” ve “Tiyatrodan Bahseden Arkadaşlara” isimli makalelerinde izah eder. Ona göre tiyatro “Eğlencelerin en edebîsi, binaenaleyh en faydalısı”dır. Daha önce “Vatan”

isimli makalesinde ifade ettiği vatanî görüşlerini tiyatro vasıtasıyla daha geniş kitlelere duyurmak amacındadır. Bu amaçla yazdığı *Vatan yahut Silistre* ilk kez 1 Nisan 1873'te, Gedikpaşa'daki Güllü Agop Tiyatrosu'nda sahnelenir. (Çılgın, 2005: 143)

Piyesin asıl kişileri İslam Bey, Zekiye, Ahmed Sıdkı Bey ve Abdullah Çavuş'tur. Bu kişilerin tamamı iyi, vatansever, fedakâr ve cesur kişilerdir. Üçüncü perdenin ikinci meclisinde, düşman karşısında korkan ve ümitsizliğe kapılan bir kaymakam olsa da bütün kişilerin nefretinin hedefi olur. Hemen nezarete atılır.

Namık Kemal'in manzumelerinde anlattığı, vatan için gösterilmesi gereken gayret ve fedakârlık gibi hususiyetleri piyeste şahsında toplayan kişi İslam Bey'dir. Piyesin diğer şahısları olan Zekiye, Sıdkı Bey ve Abdullah Çavuş da vatan yolunda gözünü kırpmadan hayatlarını feda etmeye her an hazırdır. Namık Kemal, şiirlerinde bahsettiği fikirlerini bu piyesteki kişiler üzerinden canlandırır. Bahsi geçen bu kişilerin tamamı onun vatansever insan tipine örnektir. Namık Kemal'in bu kişilerin arasına Zekiye'yi de dahil etmiş olması vatan yolunda kadın-erkek ayırımı yapmaksızın herkesten fedakârlık beklediğinin göstergesidir.

Vatanın tehlikede olduğunu gören İslam Bey, âşık olduğu Zekiye'ye "Ecdadımdan kırk iki şehit adı bilirim. Rahat döşeginde ölmüş bir adam işitmedim." (Namık Kemal, 2019, 9) diyerek vatan yolunda hayatlarını vermiş ecdadı gibi cepheye gitmek ve ölmek ister. İslam Bey'in, Zekiye ile vedalaşmadan önce söylediği şu sözler, Namık Kemal'in şiirlerindeki görüşlerle neredeyse aynıdır:

"Vatan ki herkesin hakkını, hayatını muhafaza ederken onun muhafazası lazım gelince evlad-ı vatani serhadde kırbaçla sürüyorlar. Vatan ki, herkesin hakiki validesi iken birçok adamlar sağlığında sütünden, hastalığında ilacından geçinmeye çalışıyor! Vatan ki her karış toprağı ecdadımızdan birinin kanıyla yoğrulmuş iken kimse üzerine iki damla gözyaşı dökmek istemiyor! Vatan ki, kırk milyon can besliyor, hâlâ uğruna isteyerek can verecek kırk kişiye malik olmamış! Vatan ki bir zaman kılıcının sayesinde birkaç devlet yaşarken şimdi birkaç devletin yardımıyla kendini muhafaza edebiliyor! Vatan ki hâlâ erkeklerimiz manasını bilmiyor, kadınlarımız adını işitmemiş; işte, kibir say, gurur say, delilik say. Her ne sayarsan say! Ben o vatani sana bana muhtaç görüyorum." (Namık Kemal, 2019, 12)

Ardında Zekiye'yi bırakarak Rumeli topraklarını savunmaya giden İslam Bey, piyesin ikinci perdesinde yaralıdır ve başında, asker kıyafetiyle Zekiye beklemektedir. Erkek kıyafeti giyen Zekiye, âşık olduğu İslam Bey'in bulunduğu Silistre'ye gelmiştir. Düşmanın kuşatması altında zor durumda kalan az sayıdaki asker ve komutan Sıdkı Bey hem büyük kahramanlıklar göstermekte hem de düşmanın kuşatmasını zayıflatmak için kurtuluş çaresi aramaktadır. Sıdkı Bey, düşündüğü çareyi İslam Bey ile paylaşır. En iyi çare düşman içine girip cephaneliği patlatmaktır. Sıdkı Bey göreve talip olan İslam Bey'e, yaralı olduğu gerekçesiyle görev vermek istemez. Bunun üzerine İslam Bey: "Ben vatanım için hasta iken de ölürüm. Sağken de ölürüm. Bir kere ölsem yine ölürüm." (Namık Kemal, 2019, 44) sözleriyle vatan uğrunda tereddütsüz can vermeye hazır olduğunu ifade eder.

Düşman içine İslam Bey, Zekiye ve Abdullah Çavuş görevli olarak girer ve İslam Bey'in büyük kahramanlığı sayesinde üstlendikleri görevi başarıyla yerine getirirler. Kaleye döndüklerinde düşman da kuşatmayı kaldırıp geri çekilmiştir.

Vatan yahut Silistre piyesi vatan müdafaası söz konusu olduğunda öne atılan ve canını feda etmekten çekinmeyen vatansever insan tipinin halka gösterilmesi için yazılmıştır. Piyeste yer alan bütün kişiler örneklik teşkil edilmek üzere kurgulanmıştır.

Piyenin hemen başında arkadaşlarına hitap eden İslam Bey'in şu ifadesi dikkati çekicidir: "Allah, vatana muhabbeti emrediyor. Bizim vatanımız, Tuna demektir. Çünkü Tuna elden gidince, vatan kalmıyor. .... Arkadaşlar! Tuna boyuna gideceğiz... Tuna bizim için ab-ı hayattır. Tuna aradan kalkarsa, vatan yaşamaz. Vatan yaşamazsa, vatanda hiçbir insan yaşamaz" (Namık Kemal, 2019, 17) İslam Bey'in söylediği bu ifadeler Namık Kemal için nerelerin vatan olarak algılandığını gösterir. Bu ifade gösteriyor ki Namık Kemal'in nazarında Rumeli toprakları diğer kısımlara göre vatan savunması açısından daha önceliklidir. Rumeli toprakları vatanın ta kendisidir. Çünkü Rumeli kaybedilmeden diğer yerler kaybedilmeyecektir.

3. Sonuç

Rumeli'deki toprak kayıpları ve diğer aktüel sebepler Namık Kemal'de kapsamı genişlemiş bir vatan fikrini netice verir. Bu düşünce sayesinde ki Namık Kemal'den sonra bütün ulusu ilgilendiren zor durumlarda (savaş, isyan, işgal-

ler vb.) insanlarda mücadele azmini harekete geçirmek için bir dayanak arayanlar pek zorluk çekmemiştir. şair, yazar, devlet adamları ve halk Namık Kemal'in takviye ve tesviye ettiği bu zemini yanı başlarında hazır bulmuştur.

Namık Kemal, Rumeli'de başlayan toprak kayıplarının bir türlü durdurulamaması karşısında hemen her fırsatta sesini yükselterek insanları gayret ve fedakârlık göstermeye davet eder. Namık Kemal'in gerek "Lazımsa", "Murabba", "Vaveyla", "Vatan Mersiyesi", "Bir Muhacir Kızın İstimdadı" şiirlerinde gerekse *Vatan yahut Silistre* piyesinde insanları vazife başına çağıran sesi işitilir. Bu vazife çöküşe giden devleti kurtarma vazifesidir. Bu vazifeyi gerçekleştirecek insanlar Namık Kemal'in bahsi geçen eserlerde özelliklerini ortaya koyduğu yeni vatan-sever insan tipidir.

İncelenen eserlerde, vatan olarak kastedilen yer özelde Rumeli'dir. Çünkü Osmanlı Devleti'nde kaybedilen toprakların neredeyse tamamı Rumeli topraklarıdır. *Vatan yahut Silistre*'de İşlam Bey'in savunmaya gittiği vatan, Silistre'dir. Piyeste İşlam Bey'in vatan olarak Tuna'yı göstermesi bu yzündür.

İncelenen eserlerde toprak kayıplarına ve vatanın sıkıntılar yaşamasına neden olan düşman/lara dair genellikle somut bir işaret yoktur. Ancak "Vatan Mersiyesi" şiirinde düşmana açıkça yer verilmiştir. Bu düşman son yüz yılda Osmanlı Devleti'ne hemen her fırsatta savaş aan Rusya'dır. 19. yüzyılda Rusya gerek kendisi dışarıdan gerekse kışkırttığı Rumeli kavimleri içeriden Osmanlı Devleti'ne her fırsatta rahatsızlık vermiştir. Doksanüç Harbi'nde Rusya'nın etkisiyle Sırbistan ve Karadağ vatandan koparılmıştır.

Namık Kemal'in, insanlar üzerinde vatanı duygular uyandırmak için manzumelerinde sitemli bir dil kullandığı ve dinı açıdan önemli mekn ve kişilere yer verdiği görülür.

Namık Kemal'e göre genelde vatana sahip çıkacak, özelde Rumeli topraklarını geri alacak ruh, yepyeni bir mana ile içi dolmuş yeni fertlerin meydana getireceği toplumda var olabilir. O ruhun başlatacağı büyük mücadele sayesinde kötü gidiş tersine evrilebilecektir.

Kaynakça

- Akün, Ömer Faruk, (2006), “Namık Kemal”, TDV İslam Ansiklopedisi, C 32, s. 361-378.
- Bolayır, Ali Ekrem, (1930), Namık Kemal, İstanbul: Devlet Matbaası.
- Büyükarman, Didem Ardalı, (2008), “Vatan Kavramının Türk Tiyatro Edebiyatındaki Seyri Üzerine Bir İnceleme”, Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S 37, s. 127-145.
- Çılgın, Alev Sınar, (2005), “Vatan yahut Silistre’de Vatan Kavramı”, U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, S 9, s. 135-145.
- Enginün, İnci, (1991), “Namık Kemal”, Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2. bs.
- Garan, Bahanur, (2013), Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türk Şiirinde Balkanlar, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: (yayınlanmamış yüksek lisans tezi).
- Gençoğlu, Mustafa, (2011), “Vilâyet Nizamnamelerine Göre Osmanlı Taşra İdaresinde Yeniden Yapılanma 1864 ve 1871”, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 2, S 1, s. 29-50.
- Göyünç, Nejat, (1999) “Osmanlı Devleti’nde Taşra Teşkilâtı (Tanzimat’a Kadar)”, Osmanlı Ansiklopedisi, C. 6, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s. 82-83.
- Güneş, Mehmet, (2011),” Rumeli’nin Kaybının Türk Şiirindeki Akisleri”, Türkbilig, S 21, s. 183-206.
- İnalçık, Halil, (2008), “Rumeli”, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 35, İstanbul: s. 232-235
- İpşirli, Mehmet, (2007), “Osmanlılar”, TDV İslam Ansiklopedisi, C 33, İstanbul: s. 502-504.
- Kaplan, Mehmet, (1948), Namık Kemal Hayatı ve Eserleri, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Kocakaplan, İsa, (2009), Namık Kemal, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı yayınları, 2. bs.
- Kocakaplan, Saim Çağrı, (2007), Temettüât Defterleri Çerçevesinde Silistre Kazası’nın İktisadî ve Sosyal Yapısı, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: (yayınlanmamış yüksek lisans tezi).
- Kolaşinli, Hayri, (2004), “Karadağdan Müslüman Göçleri” Muhacirlerin İzinde, Ankara: Lotus Yayınları.
- Maral, Fevziye, (2010), Bulgaristan’dan Türkiye’ye 1989 Göçü, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü: (yayınlanmamış yüksek lisans tezi).
- Moacanin, Nenad, (2001), “Karadağ”, TDV İslam Ansiklopedisi, C 24, s. 384-385.
- Namık Kemal, (2004), Vatan yahut Silistre, Haz: Kemal Bek, İstanbul: Bordo Siyah yayınları.

-
- Namık Kemal, (2019) *Vatan yahut Silistre*, Haz: Ezgi Aslan-Gönül Yüksel, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Namık Kemal, (22 Muharrem 1290 / 23 Mart 1873). İbret, nr. 121.
- Özcan, Abdulkadir, (2007), “Pasarofça Antlaşması”, TDV İslam Ansiklopedisi, C 34, İstanbul: s. 177-181.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi, (1995), *Edebiyat Üzerine Makaleler*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 4. bs.
- Topsakal, İlyas, (2016), “Tarihi Süreçte Rusya-Türkiye İlişkileri”, *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, C 3. S 2.
- Uçak, Nurcan, (1997), *1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi`nin Türk Edebiyatındaki Akisleri*, Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: (yayımlanmamış yüksek lisans tezi).
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, (2003), *Osmanlı Tarihi*, C 3, Kısım 1, Ankara: Türk Tarih Kurumu yayınları, 6. bs.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, (1983), *Büyük Osmanlı Tarihi*, C 1, Ankara: Türk Tarih Kurumu yayınları.